

20. Ysgolion newydd a chyrrff llywodraethu dros dro

Pan benderfynir sefydlu ysgol a gynhelir newydd, bydd rhaid sefydlu:

- corff llywodraethu cysgodol neu dros dro cyn corffori'r ysgol
- corff llywodraethu parhaol i ddod i rym ar ddiwrnod sefydlu'r ysgol.

Cefndir

1. Gellir sefydlu ysgolion newydd am amryw o resymau, er enghraifft pan fo dwy ysgol neu fwy sy'n bodoli eisoes yn cael eu cyfuno neu pan fo angen ysgol newydd i fodloni'r galw cynyddol am leoedd. Ym mhob achos, yr ALI sy'n gyfrifol am wneud y trefniadau i sefydlu corff llywodraethu dros dro.

2. Mae [Rheoliadau Ysgolion a Gynhelir Newydd \(Cymru\) 2005 \("Rheoliadau 2005"\)](#) yn pennu'r gweithdrefnau ar gyfer llywodraethu ysgolion a gynhelir newydd yng Nghymru.

3. Mae Rheoliadau 2005 yn pennu amserlen ar gyfer sefydlu cyrrff llywodraethu dros dro, y nifer a'r mathau o lywodraethwyr a sut y cânt eu henwebu a'u penodi.

Trefniadau a wneir tra'n disgwyl i'r cynigion gael eu cymeradwyo

4. Yn ôl Rheoliad 5 o Reoliadau 2005, pan gyhoeddir unrhyw gynigion i sefydlu ysgol a gynhelir newydd, gall yr ALI drefnu, o dan Adran 34 o Ddeddf Addysg 2002, i sefydlu corff llywodraethu dros dro tra'n disgwyl i'r cynigion gael eu cymeradwyo.

5. Os yw'r ysgol a sefydlir yn mynd i fod yn ysgol wirfoddol a reolir, rhaid i'r ALI drafod gyda'r hyrwyddwyr:

- a ddylid rhoi grym i'r ALI wneud trefniadau tra'n disgwyl i'r cynigion gael eu cymeradwyo;
- os yw'r ALI yn bwriadu defnyddio'i bwerau, y dyddiad ar gyfer gwneud y trefniadau.

6. Os yw'r ysgol a sefydlir yn mynd i fod yn ysgol wirfoddol a gynorthwyir, rhaid i'r ALI a'r hyrwyddwyr ystyried:

- a ddylid rhoi grym i'r ALI wneud trefniadau tra'n disgwyl i'r cynigion gael eu cymeradwyo
- os ydynt yn cytuno ar hyn, y dyddiad ar gyfer gwneud y trefniadau.

7. Pan fo hyrwyddwyr yn cyhoeddi cynigion i sefydlu ysgol wirfoddol, rhaid i'r ALI beidio â gwneud trefniadau mewn perthynas â llywodraethwyr dros dro ar ran yr ysgol heb i'r hyrwyddwyr gytuno i hyn.

8. Os bydd anghytuno rhwng yr ALI a'r hyrwyddwyr ynglŷn â'r trefniadau ym mharagraffau 6 neu 7, gall y naill barti neu'r llall gyfeirio'r mater i Weinidogion Cymru. Bydd rhaid i'r Gweinidogion ymateb fel y gwelant yn dda.

Profiad gofynnol y llywodraethwyr dros dro

9. Rhaid i unrhyw unigolyn sy'n gyfrifol am benodi llywodraethwr dros dro ystyried pa mor gymwys yw'r unigolyn hwnnw i wneud y gwaith.

10. Ystyrir bod rhywun yn gymwys os yw wedi gweithio fel llywodraethwr neu lywodraethwr dros dro mewn unrhyw ysgol a gynhelir a, pan fo ysgolion sy'n bodoli eisoes yn cau a bod plant yn cael eu trosglwyddo i ysgol newydd, rhaid iddo fod wedi gweithio fel llywodraethwr neu lywodraethwr dros dro yn yr ysgolion sy'n cau.

Categoriâu o lywodraethwyr dros dro

11. Mae aelodau corff llywodraethu dros dro yr un fath â chorff llywodraethu parhaol, fel yr amlinellir ym mhennod 3 y canllaw hwn, sy'n ymdrin â chyfansoddiad cyrrff llywodraethu a rheoliadau 13 i 20 o [Reoliadau Llywodraethu Ysgolion a Gynhelir \(Cymru\) 2005](#). Pan fo hawl i ddewis yn ôl disgrisiwn nifer y llywodraethwyr parhaol mewn categori arbennig, y nifer isaf fydd yn cael eu dewis ar gyfer corff llywodraethu dros dro.

Rhiant-lywodraethwyr dros dro

12. Mae rhiant-lywodraethwr dros dro yn rhywun a benodir i fod yn aelod o gorff llywodraethu dros dro ysgol newydd yn unol â'r isod.

13. Mae'r personau perthnasol yn cytuno ar ba riant-lywodraethwyr dros dro i'w penodi. Gall y personau perthnasol fod yn:

- ALI ysgol gymunedol, ysgol wirfoddol a reolir, ysgol arbennig gymunedol neu ysgol feithrin a gynhelir y mae'r ALI wedi cyhoeddi cynigion i'w sefydlu
- hyrwyddwyr ysgol wirfoddol a gynorthwyr y mae'r hyrwyddwyr hynny wedi cyhoeddi cynigion i'w sefydlu.

14. Os bydd un neu fwy o ysgolion a gynhelir yn cau ac y disgwylir i nifer sylweddol o'r disgyblion presennol drosglwyddo i ysgol newydd, gall yr ALI neu'r hyrwyddwyr (fel y bo'n berthnasol) roi caniatâd i gyrff llywodraethu'r ysgolion sy'n cau benodi rhai neu bob un o riant-lywodraethwyr dros dro'r ysgol newydd.

15. O safbwynt ysgol wirfoddol a realir, ni all yr ALI benodi unrhyw un yn rhiant-lywodraethwr dros dro oni bai ei fod wedi ymgynghori â'r hyrwyddwyr yn gyntaf.

16. Rhaid i unrhyw un a benodir yn rhiant-lywodraethwr dros dro fod yn rhiant plentyn sy'n ddisgybl ar gofrestr yr ysgol neu sy'n debygol o ddod yn ddisgybl cofrestredig yno. Lle nad yw'n rhesymol ymarferol penodi rhywun o'r fath, gall y corff llywodraethu benodi rhiant plentyn o oedran ysgol gorfodol, neu yn achos ysgol feithrin a gynhelir newydd, rhiant plentyn o oedran ysgol gorfodol neu'n iau.

17. Rhaid i unigolyn a benodir yn rhiant-lywodraethwr dros dro ar gyfer ysgol arbennig gymunedol newydd (nas sefydlir mewn ysbyty) fod yn rhiant plentyn sy'n ddisgybl ar gofrestr yr ysgol neu sy'n debygol o ddod yn ddisgybl cofrestredig yno. Lle nad yw'n rhesymol ymarferol gwneud hyn, gall y corff llywodraethu benodi:

- rhiant plentyn o oedran ysgol gorfodol sydd ag anghenion addysgol arbennig
- rhiant rhywun o unrhyw oed sydd ag anghenion addysgol arbennig
- rhiant plentyn o oedran ysgol gorfodol.

Dylid ystyried yr opsiwn mwyaf dymunol yn gyntaf, ac yna weithio drwyddynt, gan roi sylw i'r opsiwn lleiaf dymunol yn olaf.

18. Ni all unrhyw un gael ei benodi'n rhiant-lywodraethwr os yw:

- yn aelod etholedig o'r ALI;
- wedi'i gyflogi/chyflogi gan yr ALI mewn cysylltiad â'i swyddogaethau fel ALI;
- yn derbyn tâl, neu'n debygol o dderbyn tâl, i weithio yn yr ysgol am fwy na 500 awr mewn unrhyw gyfnod o ddeuddeg mis gan ddechrau ar 1 Awst a gorffen ar 31 Gorffennaf.

19. Gall rhywun barhau i fod yn rhiant-lywodraethwr dros dro pan nad yw'n bodloni unrhyw un o'r gofynion a nodir ym mharagraff 18 bellach, oni bai ei fod wedi'i anghymhwyso o dan Reoliadau 2005.

Staff-lywodraethwyr dros dro

20. Mae staff-lywodraethwr dros dro yn unigolyn a benodir i fod yn aelod o gorff llywodraethu dros dro ysgol newydd, yn unol â rheoliad 10 o Reoliadau Ysgolion a Gynhelir Newydd (Cymru) 2005.

21. Mae'r personau perthnasol yn cytuno ar ba staff-lywodraethwyr dros dro i'w penodi. Gall y personau perthnasol fod yn:

- ALL ysgol gymunedol, ysgol wirfoddol a reolir, ysgol arbennig gymunedol neu ysgol feithrin a gynhelir y mae'r ALL wedi cyhoeddi cynigion i'w sefydlu
- hyrwyddwyr ysgol wirfoddol a gynorthwyr y mae'r hyrwyddwyr hynny wedi cyhoeddi cynigion i'w sefydlu.

22. Rhaid i'r ALL neu'r hyrwyddwyr benderfynu a ddylid cynnwys staff-lywodraethwr dros dro ar y corff llywodraethu dros dro, a rhaid iddynt benodi rhywun i wneud y gwaith.

23. Rhaid i'r unigolyn a benodir, wrth gael ei benodi, fod wedi'i gyflogi i weithio mewn ysgol a gynhelir mewn unrhyw swydd heblaw swydd athro, a chaiff ei anghymhwysio rhag parhau yn y swydd os daw'r gyflogaeth i ben.

Athro-lywodraethwyr dros dro

24. Mae athro-lywodraethwr dros dro yn unigolyn a benodir i fod yn aelod o gorff llywodraethu dros dro ysgol newydd yn unol â rheoliad 11 o [Rheoliadau Ysgolion a Gynhelir Newydd \(Cymru\) 2005](#). Rhaid i'r unigolyn a benodir, wrth gael ei benodi, fod wedi'i gyflogi fel athro mewn ysgol a gynhelir, a chaiff ei anghymhwysio rhag parhau yn y swydd os daw'r gyflogaeth i ben.

25. Mae'r personau perthnasol yn cytuno ar ba athro-lywodraethwr dros dro i'w benodi. Gall y personau perthnasol fod yn:

- a. Corff llywodraethu dros dro ysgol gymunedol, ysgol gymunedol wirfoddol a reolir, ysgol arbennig gymunedol neu ysgol feithrin a gynhelir y mae'r ALL wedi cyhoeddi cynigion i'w sefydlu
- b. ALL, yn dilyn enwebiadau hyrwyddwyr ysgol wirfoddol a gynorthwyr y mae'r hyrwyddwyr hynny wedi cyhoeddi cynigion i'w sefydlu.

26. Os bydd un neu fwy o ysgolion a gynhelir yn cau ac y disgwylir i ddisgyblion yr ysgolion drosglwyddo i ysgol newydd, gall yr ALL yn achos paragraff 26(a), neu'r hyrwyddwyr yn achos paragraff 26(b), roi caniatâd i gyrff llywodraethu'r ysgolion sy'n cau benodi rhai neu bob un o athro-lywodraethwyr dros dro yr ysgol newydd.

27. O safbwynt ysgol wirfoddol a reolir, ni all yr ALL benodi unrhyw un yn athro-lywodraethwr dros dro oni bai ei fod wedi ymgynghori â'r hyrwyddwyr yn gyntaf.

Llywodraethwyr awdurdod lleol dros dro

28. Mae llywodraethwr ALL dros dro yn unigolyn a benodir gan yr ALL.

29. Ni ellir penodi rhywun i fod yn llywodraethwr ALI dros dro os ydynt yn gymwys i fod yn athro-lywodraethwr neu'n staff-lywodraethwr mewn ysgol.

Llywodraethwyr cymunedol dros dro

30. Caiff llywodraethwr cymunedol dros dro ei benodi i'r corff llywodraethu dros dro gan y llywodraethwyr dros dro eraill.

31. Bydd y sawl a benodir yn byw neu'n gweithio yn y gymuned y mae'r ysgol yn ei gwasanaethu a byddant, yn nhyb y corff llywodraethu, yn bobl sydd wedi ymrwymo i lywodraethu'n dda ac i lwyddiant yr ysgol newydd.

32. Ni fydd unigolyn yn gymwys mwyach i fod yn llywodraethwr cymunedol dros dro os yw:

- yn ddisgybl neu'n debygol o fod yn ddisgybl ar gofrestr yr ysgol newydd
- yn gymwys i fod yn staff-lywodraethwr neu'n athro-lywodraethwr dros dro ar yr ysgol newydd
- yn aelod etholedig o'r ALI.

Llywodraethwyr cymunedol dros dro ychwanegol

33. Er mwyn sefydlu ysgol gymunedol, ysgol wirfoddol neu ysgol feithrin a gynhelir mewn ardal lle mae un neu fwy o gynghorau cymuned, rhaid i'r corff llywodraethu dros dro gynnwys lle i lywodraethwr cymunedol dros dro ychwanegol.

34. Os bydd yr ysgol newydd mewn ardal lle mae un neu fwy o gynghorau cymuned, gall y corff llywodraethu wahodd un neu fwy o'r cynghorau hynny i enwebu rhywun.

35. Nid yw'r cyfyngiadau a nodir ym mharagraff 33 yn berthnasol i lywodraethwyr cymunedol dros dro ychwanegol.

Llywodraethwyr cynrychioliadol dros dro

36. Yn achos ysgol arbennig gymunedol rhaid i'r ALI benodi llywodraethwr cynrychioliadol dros dro i gymryd lle un o'r llywodraethwyr cymunedol.

37. Os sefydlir ysgol o'r fath mewn ysbyty, rhaid i'r ALI ddynodi naill ai un neu fwy o'r byrddau iechyd lleol sy'n cydweithredu neu Ymddiriedolaeth y Gwasanaeth Iechyd Gwladol fel y corff priodol a gwahodd y corff hwnnw i enwebu unigolyn i ymgymryd â'r swyddogaeth honno.

38. Os na sefydlir ysgol o'r fath mewn ysbyty, rhaid i'r ALI ddynodi un neu fwy o sefydliadau elusennol sy'n gysylltiedig â'r ysgol i enwebu unigolyn i wneud y swyddogaeth honno.

Noddwr-lywodraethwyr dros dro

39. Os bydd gan ysgol newydd un noddwr neu fwy, gall y corff llywodraethu dros dro benodi un neu ddau o lywodraethwyr a enwebir gan y noddwyr hynny fel noddwr-lywodraethwyr dros dro.

40. Gall noddwr fod yn rhywun sydd wedi rhoi cymorth ariannol sylweddol (gan gynnwys buddion mewn nwyddau) y tu hwnt i ofyniad statudol, neu unrhyw unigolyn arall nad yw wedi'i gynrychioli ar y corff llywodraethu fel arall, sy'n darparu neu sydd wedi darparu gwasanaethau sylweddol i'r ysgol.

Y pennaeth fel llywodraethwr dros dro

41. Os bydd dwy ysgol neu fwy yn cau a disgyblion ar gofrestr i'r ysgolion hynny'n trosglwyddo i ysgol newydd, mae hawl gan benaethiaid yr ysgolion sy'n cau i fynychu cyfarfodydd y corff llywodraethu dros dro nes y penodir pennaeth ar gyfer yr ysgol newydd.

Penodiadau ar y cyd

42. Os bydd anghytuno rhwng y bobl sy'n gweithredu ar y cyd i benodi llywodraethwyr dros dro, penodir dan gyfarwyddyd Gweinidogion Cymru neu'n unol â'r gyfarwyddyd hwnnw.

Llywodraethwr dros dro yn ymddiswyddo neu'n cael ei ddiswyddo

43. Gall unrhyw aelod o gorff llywodraethu dros dro ymddiswyddo unrhyw bryd drwy hysbysu'r clerch.

44. Gall llywodraethwr ex officio ymddiswyddo o swydd llywodraethwr dros dro. Ni fyddai hyn yn rhwystro unrhyw olynydd i swydd y llywodraethwr ex officio rhag cael ei benodi fel llywodraethwr dros dro.

45. Gall unrhyw lywodraethwr dros dro mewn ysgol newydd gael ei ddiswyddo gan yr unigolion a'i penododd.

46. Gall y corff llywodraethu dros dro ddiswyddo y sawl a benodwyd ganddo - hynny yw, llywodraethwyr cymunedol dros dro, noddwr-lywodraethwyr dros dro ac athro-lywodraethwyr dros dro (pan y'u penodwyd gan gorff llywodraethu dros dro ysgol newydd na chaiff ei sefydlu o ganlyniad i gau ysgolion eraill). Er mwyn gwneud hyn, rhaid iddynt basio cynnig mewn cyfarfod, yn unol â'r gweithdrefnau a amlinellir yn Rheoliad 24 o Reoliadau 2005.

47. Yn achos pob un o'r uchod, gall y corff penodi ddiswyddo llywodraethwr dros dro a benodwyd ganddo. Er mwyn gwneud hyn rhaid iddo hysbysu'r clerc, y corff llywodraethu a'r llywodraethwr sy'n cael ei ddiswyddo yn ysgrifenedig.

Cymhwyso ac anghymhwyso

48. Mae'r rheoliadau sy'n gysylltiedig â chymhwyso ac anghymhwyso llywodraethwr dros dro yn un fath â'r rheoliadau ar gyfer llywodraethwyr parhaol, fel y manylir ym mhennod 3 o'r canllaw hwn ac [Atodlen 5 o Reoliadau Llywodraethu Ysgolion a Gynhelir \(Cymru\) 2005 \(fersiwn ddiwygiedig\)](#).

49. Nid yw'r rheoliad sy'n rhwystro llywodraethwyr rhag dal mwy nag un swydd ar yr un pryd yn berthnasol yn achos swyddi llywodraethwyr dros dro.

Treuliau

50. Mae'r un ddyletswydd ar yr ALI i dalu treuliau'r corff llywodraethu dros dro ag y byddai pe bai'r cynigion wedi'u rhoi ar waith gan gorff llywodraethu'r ysgol.

Darparu gwybodaeth

51. Rhaid i'r ALI sicrhau bod aelodau'r corff llywodraethu dros dro yn derbyn am ddim, unrhyw wybodaeth yr ystyria'r awdurdod yn angenrheidiol er mwyn i'r corff llywodraethu allu cyflawni'i swyddogaethau mewn modd effeithiol.

Ymddygiad yr ysgol cyn dyddiad yr agoriad

52. Mae [rhan 6 o Reoliadau 2005](#) yn nodi materion sy'n ymwneud ag ymddygiad yr ysgol y mae'n rhaid eu pennu cyn dyddiad yr agoriad, o dan gyfarwyddyd y corff llywodraethu dros dro.

Ymddygiad yr ysgol ar ôl dyddiad yr agoriad

53. Rhwng dyddiad agor yr ysgol a dyddiad cyfansoddi corff llywodraethu parhaol yr ysgol o dan offeryn llywodraethu, mae pwerau a dyletswyddau cyffredinol cyrff llywodraethu parhaol, fel y nodir yn Atodlen 1 o [Ddeddf Addysg 2002](#), yn berthnasol i'r corff llywodraethu dros dro.

Swyddogion y corff llywodraethu dros dro – y cadeirydd, yr is-gadeirydd a'r clerc

54. Caiff clerc cyntaf y corff llywodraethu dros dro ei benodi gan:

- ALI ysgol gymunedol, ysgol wirfoddol a reolir neu ysgol arbennig gymunedol y mae'r ALI wedi cyhoeddi cynigion i'w sefydlu;
- hyrwyddwyr ysgol wirfoddol a gynorthwyir y mae'r hyrwyddwyr hynny wedi cyhoeddi cynigion i'w sefydlu.

55. Y cleric fydd yn galw cyfarfod cyntaf y corff llywodraethu dros dro. Os na fydd y cleric yn gwneud hyn o fewn cyfnod a ystyrir yn rhesymol gan yr ALI, rhaid i'r awdurdod alw'r cyfarfod.

56. Rhaid i'r corff llywodraethu dros dro ethol cadeirydd ac is-gadeirydd yn y cyfarfod cyntaf hwnnw.

Cyfarfodydd a thrafodion y corff llywodraethu

57. Mae'r rheoliadau sy'n gysylltiedig â chyfarfodydd a thrafodion cyrrff llywodraethu dros dro yr un fath â'r rheoliadau ar gyfer cyrrff llywodraethu parhaol, fel yr amlinellir ym mhennod 4 y canllaw hwn a Rhan 8 o'r Rheoliadau Llywodraethu Ysgolion a Gynhelir (Cymru) 2005.

Pwyllgorau cyrrff llywodraethu dros dro

58. Mae'r rheoliadau sy'n gysylltiedig â phwyllgorau cyrrff llywodraethu dros dro'r un fath â rheoliadau ar gyfer cyrrff llywodraethu parhaol fel yr amlinellir ym mhennod 4 o'r canllaw hwn a Rhan 9 o'r Rheoliadau Llywodraethu Ysgolion a Gynhelir (Cymru) 2005.

Cyfyngiadau ar y bobl sy'n cymryd rhan

59. Mae'r rheoliadau sy'n gysylltiedig â chyfyngiadau ar y bobl sy'n cymryd rhan mewn corff llywodraethu dros dro, neu'i bwyllgorau, yr un fath â rheoliadau ar gyfer cyrrff llywodraethu parhaol fel yr amlinellir ym mhennod 4 o'r canllaw hwn a Rhan 10 o'r Rheoliadau Llywodraethu Ysgolion a Gynhelir (Cymru) 2005.

Newid o fod yn gorff llywodraethu dros dro i fod yn gorff llywodraethu

60. Rhaid i'r ALI sicrhau y gwneir offeryn llywodraethu cyn i'r ysgol agor.

61. Yr ALI sy'n pennu dyddiad cyfansoddi'r corff llywodraethu o dan yr offeryn llywodraethu.

62. Dyma'r dyddiad corffori, a rhaid iddo fod cyn gynted ag sy'n rhesymol ymarferol ar ôl dyddiad yr agoriad ond dim hwyrach na diwrnod olaf tymor cyntaf yr ysgol newydd.

63. Rhaid i'r ALI sicrhau bod y broses o benodi neu ethol llywodraethwyr sy'n ofynnol o dan yr offeryn llywodraethu yn cael ei chynnal yn unol â'r offeryn hwnnw cyn y dyddiad corffori, a'u bod yn dod i rym ar y dyddiad hwnnw.

64. Penodir neu etholir llywodraethwyr i gorff llywodraethu'r ysgol newydd yn unol â'r gweithdrefnau a amlinellir ym mhennod 3 o'r canllaw hwn a Rhan 2 o'r [Rheoliadau Llywodraethu Ysgolion a Gynhelir \(Cymru\) 2005](#).

Hawliau a rhwymedigaethau eiddo

65. Ar y diwrnod corffori, trosglwyddir yr holl dir ac eiddo a freiniwyd i'r corff llywodraethu dros dro i'r corff llywodraethu parhaol, yn ogystal â'r holl hawliau a rhwymedigaethau, yn cynnwys rhwymedigaethau o dan gontractau cyflogaeth.

Gwybodaeth i olynwyr

66. Rhaid i'r corff llywodraethu dros dro baratoi adroddiad i'w gyflwyno i'r corff llywodraethu parhaol, sy'n egluro'r camau gweithredu a gymerwyd wrth gyflawni ei swyddogaethau.

67. Rhaid i'r holl gofnodion a phapurau sy'n gysylltiedig â'r corff llywodraethu dros dro, gan gynnwys yr adroddiad uchod, fod ar gael i'r corff llywodraethu newydd.

Y Gyfraith

[Deddf Addysg 2002](#)

[Rheoliadau Ysgolion a Gynhelir Newydd \(Cymru\) 2005](#)

[Rheoliadau Llywodraethu Ysgolion a Gynhelir \(Cymru\) 2005](#)